

YÜKSEK KATMA DEĞER, YÜKSEK TEKNOLOJİ VE 2023 HEDEFLERİ^(*)

Dr. Oktay KÜÇÜKKİREMİTÇİ^(**)

Farklı tarihlerde Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Kalkınma Bakanlığı tarafından yayınlanan Strateji Belgesi, Strateji Planı ve X. Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin gelecek dönem imalat sanayi yapısı için “yüksek katma değerli ve ileri (yüksek) teknolojiye dayalı ürünlerin üretiminde yoğunlaşmak ve bu ürünleri üreten sektörlerin payını artırmak” genel ilkesinin belirlendiği görülmektedir. Bu konuda aşağıda birkaç örnek verilmiştir:

*"İlgili taraflarla işbirliği içinde, geliştirilen politikalar, stratejiler ve bu politika ve stratejiler doğrultusunda verilen desteklerle sanayinin planlı gelişimini sağlamak ve yüksek teknolojiye dayalı, dışa bağımlılığı azaltan ve yüksek katma değerli bir sanayi yapısının oluşumuna öncü olmak." **Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (BSTB), 2013-2017 Strateji Planı, Aralık 2012, Stratejik Amaç 1***

*Girişimciliğe, yenilikçiliğe, bilimsel gelişmeye ve yüksek katma değerli teknoloji üretimine dayalı, bilgi tabanlı ve rekabetçi ekonomik yapısıyla dünyanın en gelişmiş on ülkesi arasında yer alan bir Türkiye'nin oluşumunda öncü olmaktır. **BSTB, 2013-2017 Strateji Planı, Aralık 2012, BSTB Vizyonu***

*"Orta ve yüksek teknolojili ürünlerde Avrasya'nın üretim üssü olmak" **BSTB, Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011-2014, AB Üyeliğine Doğru), Aralık 2010, Uzun Dönemli Vizyonu***

*"Türk sanayisinin rekabet edebilirliğinin ve verimliliğinin yükseltilerek, dünya ihracatından daha fazla pay alan, ağırlıklı olarak yüksek katma değerli ve ileri teknolojili ürünlerin üretildiği, nitelikli işgücüne sahip ve aynı zamanda çevreye ve topluma duyarlı bir sanayi yapısına dönüşümünü hızlandırmak" **BSTB, Türkiye Sanayi Strateji Belgesi (2011-2014, AB Üyeliğine Doğru), Aralık 2010, Genel Amaç***

"649. Türkiye'nin uluslararası rekabet gücünü ve dünya ihracatından aldığı payı artırmak için imalat sanayiinde dönüşümü gerçekleştirerek yüksek katma değerli yapıya geçmek ve yüksek teknolojili sektörlerin payını artırmak temel amaçtır...

652. Ülkemizin uzun dönemde Avrasya'nın üretim merkezi olma hedefi doğrultusunda Plan döneminde imalat sanayiinin; daha yüksek katma değer

---

^(*) Ankara Üniversitesi Rektörlüğü ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kamu Yönetimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (KAYAUM) işbirliği ile 23-24 Ocak 2014 tarihlerinde gerçekleştirilen “Planlama Kurultayı-III”de yapılan sunumun bildiriler kitabında yer alması için düzenlenmiş halidir.

^(**)Türkiye Kalkınma Bankası Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürü. Yazıda yer alan görüşler yazara ait olup çalıştığı kurumu bağlamaz.

varatan, teknoloji üreten ve kullanabilen... girdi tedarikinde etkinliğin sağlandığı, yatırım ve ara mallarında ithalat bağımlılığının azaldığı bir yapıya dönüşmesi öngörülmektedir." Kalkınma Bakanlığı, X. Kalkınma Planı (2014-2018), Temmuz 2013, İmalat Sanayiinde Dönüşüm, Amaç ve Hedefler

Ayrıca, X. Kalkınma Planı'nın 2023 sayısal hedeflerinin belirtildiği "Planın Amaç ve İlkeleri" bölümünde 2023 yılında Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'yı (GSYİH) 2 trilyon dolara, kişi başına geliri 25 bin dolara ve ihracatı 500 milyar dolara çıkarılması, işsizlik oranının ise yüzde 5'e düşürülmesi temel amaç olarak belirlenmiştir.

"120... 2023 yılında GSYH'nun 2 trilyon dolara, kişi başına gelirin 25 bin dolara yükseltilmesi, ihracatın 500 milyar dolara çıkarılması, işsizlik oranının yüzde 5'e düşürülmesi..."

"121... 2014-2018 dönemini kapsayacak olan Onuncu Kalkınma Planı ile... 2018 yılında GSYH'nun 1.3 trilyon dolara, kişi başına gelirin 16 bin dolara yükseltilmesi, ihracatın 227 milyar dolara çıkarılması, işsizlik oranının yüzde 7.2'ye düşürülmesi..." Kalkınma Bakanlığı , X. Kalkınma Planı (2014-2018), Temmuz 2013, Planın Amaç ve İlkeleri

Bu makalede, Türkiye'nin mevcut üretim yapısını inceleyerek hedeflenen 2023 değerleri için nasıl bir dönüşüme ihtiyaç olduğu, bu dönüşümün mümkün olması için hangi şartların gerçekleşmesinin gerektiği ve yüksek katma değer ve yüksek teknoloji sektörler kavramlarının bir arada geçerliliğini incelemeye çalışacağız. İncelememiz genel olarak bir senaryo analizi çerçevesinde ve Girdi-Çıktı yöntemine dayanarak yapılacağından, Türkiye'nin 2023 hedeflerini şimdiden yakalamış (hatta geçmiş) bir ülke olan Güney Kore'yi kıstas (benchmark) alacağız. Güney Kore ile ilgili çok sayıda analizin ve karşılaştırmanın yapıldığını biliyorum, ama Güney Kore ve Türkiye karşılaştırmasını bir kez de benden dinlemenizi rica edeceğim.

Ekonomideki tüm sektörlerin üretimlerinde kullandıkları girdilerin dağılımı, sektörel katma değer bileşenleri ve oranları, sektörlerin ürünlerinin ne kadarının diğer sektörler ne kadarının nihai tüketiciler tarafından kullanıldığı, sektörel ithalatın gerek üretimde kullanılan ara girdiler (üretim girdilerinde ithal bağımlılığı) gerekse de yatırım, tüketim için kullanılan kısmı (nihai kullanım için ithalat), sektörel ihracat ve üretim içindeki payı gibi bilgileri bir arada veren Girdi-Çıktı tabloları, bu özellikleri nedeniyle ülkelerin üretim yapılarının incelenmesine ve başka ülkelerle karşılaştırılmasına izin vermektedir. Ne yazık ki, ülkemiz için en son yayınlanan Girdi-Çıktı tabloları 2002 yılına ait olduğu için Türkiye için bu tabloyu, Kore için ise 2011 yılı tablosunu kullanacağız. Aklımıza "acaba 2002 yılı verileri mevcut dönem Türkiye'sinin üretim yapısını temsil eder mi" sorusu geldiği için de Türkiye'nin üretim

yönünden hesaplanan 2011 yılı GSYİH'sinin sektörel dağılımı ile 2002 yılı Girdi-Çıktı tablosundan elde edilen dağılımını kıyaslayarak bu sorunun da yanıtını arayacağız. Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin 2002 ve 2011 yılları ile Güney Kore'nin 2011 yılı GSYİH'lerinin sektörel dağılımı^a bulunuyor.

Tablo 1: Türkiye ve Güney Kore'nin Üretim Yönünden GSYİH'lerinin Sektörel Dağılımı (%)

Sektörler	Türkiye (*)		G. Kore
	2002 (**)	2011	2011 (***)
Tarım, avcılık ve ormancılık	11.8	9.0	2.5
Madencilik ve Taşocakçılığı	1.1	1.7	0.2
İmalat Sanayi	19.8	18.3	31.2
Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	2.5	2.5	1.9
İnşaat	4.7	5.0	6.1
Toptan ve perakende ticaret	13.6	13.6	8.0
Oteller ve Lokantalar	2.5	2.6	2.7
Ulaştırma, depolama ve haberleşme	14.9	15.3	5.4
Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	4.8	3.5	6.9
Konut Sahipliği +Gayrimenkul+Kiralama+ARGE	12.7	16.5	16.0
Kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik	4.9	4.5	5.6
Eğitim	3.0	3.7	5.5
Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	1.6	1.7	4.1
Diğer	2.1	2.1	3.9
Sektörler Toplamı	100.0	100.0	100.0

Notlar :

(*) : GSYİH'nin dağılımında üretici sektörlerin katma değerlerinin toplamı 100 kabul edilerek sektörlerin yüzde payları hesaplanmıştır.

(**) : 2002 yılı Girdi-Çıktı tablosundan hesaplanmıştır (59 sektör, 33 sektörde toplulaştırılmıştır).

(***) : 2011 yılı Girdi-Çıktı tablosundan hesaplanmıştır (77 sektör, 33 sektörde toplulaştırılmıştır).

Tablodaki dikkat çekici şu iki hususu belirtmekte fayda var:

İlk olarak Türkiye'nin 2002 yılı ile 2011 yılı GSYİH'sinin sektörel dağılımında belirgin bir fark, belirgin bir yapısal değişim yok, hatta imalat sanayiinin payında bir gerileme var. Öyleyse 2002 yılına ait Girdi-Çıktı tablosu verilerini kullanmamız çok da sakıncalı olmayacak gibi görünüyor.

İkincil olarak, Güney Kore ile Türkiye'nin üretim yapısında ise çok belirgin farklar var. Tarım, ulaştırma depolama ve haberleşme ve ticaret sektörlerinde G. Kore'nin payları daha düşükken, imalat sanayiinin GSYİH içindeki payı Türkiye için %18.3, Güney Kore'nin ise %31 (sanayi sektörlerinin GSYİH içindeki payları olarak bakarsak Türkiye'de yüzde 22.5, G.

Kore’de yüzde 33.5). Açıkça görülüyor ki G. Kore ülkemize kıyasla çok daha sanayileşmiş bir ülke.

Sektörlerin teknoloji düzeylerine göre incelenebilmesi için, öncelikle kullandığımız sektörel sınıflandırma düzeyini ve bu sektörlerin ürünlerinin OECD (Kalkınma için Ekonomik İşbirliği Teşkilatı) sınıflandırmasına göre hangi teknoloji düzeyinde yer aldığını belirtmemiz gerekiyor. Bu amaçla hazırlanan Tablo 2’de sektör sınıflandırması ve buna göre sektörlerin yer aldığı teknoloji düzeyi veriliyor.

Tablo 2: İmalat Sanayi Sektörlerinin Teknoloji Düzeyleri

NACE Rev. 1.1. Kod	Sektörler	Teknoloji Düzeyi
15-16	Gıda, İçki ve Tütün	düşük
17	Tekstil	düşük
18	Konfeksiyon	düşük
19	Deri Eşya	düşük
20	Ağaç ve Mantar Ürünleri	düşük
21	Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri	düşük
22	Basım ve Yayın	düşük
23-24	Rafine Petrol ve Kimyasallar	orta-düşük
25	Plastik ve Kauçuk Ürünleri	orta-düşük
26	Metalik Olmayan Mineral Ürünler	orta-düşük
27	Ana Metal Sanayi	orta-düşük
28	Metal Eşya	orta-düşük
29	Makine ve Teçhizat	orta-yüksek
30	Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Mak.	yüksek
31	Elektrikli Makine ve Cihazlar	orta-yüksek
32	Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları	yüksek
33	Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Al.	yüksek
34	Motorlu Kara Taşıtı ve Römork	orta-yüksek
35	Diğer Ulaşım Araçları	orta-yüksek
36-37	Mobilya; Diğer İmalat ve Yen. Değ.	düşük

İnceleyeceğimiz konu yüksek teknolojili sektörler ve bunların katma değer yapısı olduğu için, bu kez orta-yüksek ve yüksek teknoloji içeren sektörlerin her iki ülkede de imalat sanayi içindeki paylarını ve yine bu sektörlerin katma değer yapılarını incelemek yararlı olacak (Tablo 3).

Tablo 3: Türkiye ve Güney Kore'nin Orta-Yüksek ve Yüksek Teknoloji Sektörleri

Sektörler	Türkiye		Güney Kore		Teknoloji Düzeyi
	KDO	(% Pay)	KDO	(% Pay)	
Makine ve Teçhizat	37.8	7.1	25.4	8.7	orta-yüksek
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Mak.	41.9	0.0	22.9	10.5	yüksek
Elektrikli Makine ve Cihazlar	29.3	2.6	24.7	5.4	orta-yüksek
Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları	21.0	1.5	13.9	3.0	yüksek
Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Aletler	29.0	0.4	27.1	1.4	yüksek
Motorlu Kara Taşıtı ve Römork	24.0	4.1	21.5	10.3	orta-yüksek
Diğer Ulaşım Araçları	48.6	1.0	28.7	5.0	orta-yüksek
Sektörler Toplamı		16.7		44.3	

Notlar :

1. Yüzde paylar, sektörlerin imalat sanayii içindeki paylarıdır (bilgi için; orta-yüksek ve yüksek teknoloji düzeylerindeki sektörlerin toplam GSYİH içindeki payları Türkiye için yüzde 3.3, Güney Kore için yüzde 13.8'dir).
2. KDO : Katma Değer Oranı = Sektörün Toplam Katma Değeri/Sektörün Toplam Üretim Değeri

Tablo 3 bize ilginç bilgiler veriyor. Sanıldığı gibi G. Kore'de orta-yüksek ve yüksek teknoloji düzeyindeki sektörlerin katma değer oranları yüksek değil. Hatta bu sektörlerin tamamı için Türkiye'nin katma değer oranları daha yüksek. Demek ki, en azından G. Kore için bakıldığında "yüksek teknoloji sektör, yüksek katma değerlidir" sloganı/ezberi geçerli değil. İkinci bilgi ise, Güney Kore'nin yüksek katma değer oranlarına sahip olmasa (daha vulgar bir üslupla söylersek, "çok kârlı olmasa bile") da bu sektörlerin üretimine önemli ölçüde ağırlık vermiş olması, bu sektörler imalat sanayilerinin neredeyse yarısını (yüzde 44.3), toplam gelirlerinin de yüzde 14'ünü oluşturuyor. Peki, o zaman Kore şu anda (2011) nasıl bir milli gelir ve ihracat yapısına sahip, bu sektörleri bu kadar ön plana çıkararak neyi başarmış?

2011 yılı itibarıyla Güney Kore'nin kişi başına geliri yaklaşık 30 bin dolar, ihracatı da yaklaşık 555 milyar dolar (ithalatı ise yaklaşık 525 milyar dolar, dolayısıyla dış ticareti 30 milyar dolar fazla veriyor). Bu değerler, yazının başında belirttiğimiz Türkiye'nin 2023 hedeflerinin biraz üzerinde. Öyleyse, eğer ulaşabilirsek, 2023 hedeflerini gerçekleştirdiğimizde ülke olarak kabaca 2011 yılının Güney Kore'si olacağız.

Burada, Girdi-Çıktı yöntemi kullanarak ve 2023 hedefi olan 2 trilyon dolarlık GSYİH hedefi veri alınarak bir senaryo ve etki analizi yapmak mümkün. Bu senaryo analizini iki alternatif dikkate alarak yaptım; ilk alternatifte Türkiye'nin 2002 yılı üretim yapısının tüm özellikleri

korunarak¹ 2023 yılı hedefi olan 2 trilyon dolarlık GSYİH'ye ulaşmasını, ikinci alternatifte ise 2023 yılında Güney Kore'nin 2011 yılı GSYİH dağılımının sağlanması (gördüğümüz gibi onlar 2011 yılı üretim yapısı ile bizim 2023 hedeflerimizi geçmişler) durumunda ihracat, ithalat, toplam üretim değerlerinin ne olacağını inceledim.

Sonuçlar özet olarak Tablo 4'de yer alıyor.

Tablo 4: 2023 Yılı 2 Trilyon Dolar Hedefi İçin Senaryo Analizi Sonuçları

Senaryo Kriterleri	Alternatif 1: 2002 Üretim Yapısı	Alternatif 2: G. Kore 2011 Üretim Yapısı
Toplam GSYİH	2 Trilyon USD	2 Trilyon USD
Toplam Üretim Değeri	3.9 Trilyon USD	5.2 Trilyon USD
Toplam Talep	4.4 Trilyon USD	5.9 Trilyon USD
Gereken İthalat	447 Milyar USD	740 Milyar USD
<i>-Üretimde Kullanılan Ara Girdiler İçin</i>	<i>337 Milyar USD</i>	<i>651 Milyar USD</i>
<i>-Nihai Talep İçin (Tüketim+Yatırım+İhracat)</i>	<i>110 Milyar USD</i>	<i>89 Milyar USD</i>
Toplam İhracat	370 Milyar USD	892 Milyar USD
İmalat Sanayi Toplam Üretimi	1.2 Trilyon USD	2,4 Trilyon USD
İmalat Sanayi Top. Katma Değeri	397 Milyar USD	623 Milyar USD

Bu yazının konusu 2023 hedeflerine ulaşıp ulaşılamayacağını sorgulamak olmadığı için, hedefe ulaşıldığını varsaydığımızı bir kez daha belirtmekte fayda var. Basit senaryo analizi sonuçları mevcut üretim yapımızla 2023 GSYİH hedefine ulaştığımızda ihracat hedefinin altında kalacağımızı, dış ticaretin açık vermeye devam edeceğini gösteriyor. Aslında, 500 milyar dolarlık ihracat hedefi bu analiz kapsamında belirleyici de değil, ihracat yapısı gereği zaten GSYİH'nin bir bileşeni, o nedenle 2 trilyon dolarlık GSYİH hedefi onu kapsıyor. Burada önemli nokta, dış ticaret açığının bu yapıyla devam edeceğinin görülmesi.

Tablonun en sağındaki Güney Kore'nin 2011 yılı üretim yapısına 2023'de ulaşabilmemiz durumu ise gerçekten çok daha arzulanan bir yapıyı ifade ediyor. İhracat 900 milyar dolara dayanmış, ithalat 740 milyar dolar civarında kalıyor. İmalat sanayi katma değerinin toplam GSYİH içindeki payı yüzde 30'ların üzerine çıkmış ve Türkiye gerçekten sanayileşmiş bir ülke yapısına kavuşmuş.

Peki, biraz önce sorduğumuz “madem Güney Kore yüksek teknoloji düzeyli sektörlerde yüksek katma değer oranlarına sahip değilse nasıl olmuş da hem dış ticarete fazla vermeyi,

¹ 2002 için hesaplanan sektörlerin GSYİH içindeki payı, toplam talep içinde ihracatın, toplam arz içinde ithalatın payı, toplam girdiler içinde ithal girdilerin oranı, sektörel katma değer oranları 2023 yılı için aynı kabul edilmiştir.

hem ekonomik bir güç olmayı, hem de bu sektörlerle yönelerek kalkınmayı başarmış” sorusuna dönersek, yanıtı nerede aramamız lazım? Hatta bu yanıtın ülkemizin gelecek dönemlerinde izleyebileceği iktisat politika demetlerine ışık tutabilmesi de mümkün olabilir mi? “Yüksek katma değer” yerine başka bir “motto” bulabilir miyiz, bulmalı mıyız? Son olarak da “ne yapmalı”?

Bu soruların yanıtının ipuçlarını, Türkiye ve Güney Kore’nin orta-yüksek ve yüksek teknoloji düzeylerindeki^b imalat sanayi sektörlerinin yerli girdi oranlarını ve üretim çoğaltanlarının (doğrudan geri bağlantı katsayıları) karşılaştırıldığı Tablo 5’in vereceğini düşünüyorum.

Tablo 5: Türkiye ve Güney Kore Üretimin İthalata Bağımlılığı ve Sektörel Çoğaltan Etkileri

Sektörler	Yerli Girdi Payı (%)		Üretim Çoğaltanı	
	G. Kore	Türkiye	G. Kore	Türkiye
Makine ve Teçhizat	85.3	73.3	3.53	2.56
Büro, Muhasebe ve Bilgi İşlem Makineleri	55.8	41.3	3.46	2.38
Elektrikli Makine ve Cihazlar	50.7	74.4	3.52	2.78
Radyo, TV ve Haberleşme Cihazları	97.2	53.4	3.93	3.15
Tıbbi Aletler, Hassas ve Optik Aletler	75.0	61.7	3.22	2.75
Motorlu Kara Taşıtı ve Römork	86.2	75.3	3.73	2.98
Diğer Ulaşım Araçları	66.5	75.8	3.45	2.22

Notlar:

Yerli Girdi Payı = Yurtiçinden Sağlanan Yerli Ara Girdiler/Toplam Üretim Değeri

Üretim Çoğaltanı: Girdi-Çıktı tablosu kullanılarak hesaplanan toplam geri bağlantı katsayıları (her iki ülke için de 33 sektörde toplulaştırılan Girdi-Çıktı tabloları kullanılarak hesaplanmıştır, Türkiye değerleri 2002 yılı, G. Kore değerleri 2011 yılı Girdi-Çıktı tablosundan elde edilmiştir). Bu katsayılar, ilgili sektörün nihai talebi bir birim arttığında ekonomideki toplam üretimin kaç birim artacağını ifade etmektedir.

Tablodan da görülüyor, ama vurgulamakta fayda var. G. Kore yüksek teknolojili ürünlerde Türkiye’ye nazaran çok daha az ithal bağımlıdır. İncelenen tüm sektörlerin hemen tamamında üretimde kullandığı hammadde ve ara mamulleri yurtiçinden tedarik etmektedir. Üretim çoğaltan katsayısı olarak adlandırdığımız toplam geri bağlantı katsayıları da tüm sektörler için Türkiye’den yüksektir. Bunun neticesinde, yüksek teknolojili sektörlerde üretim artışı olduğunda (bu sektörler Türkiye’ye kıyasla daha düşük katma değer oranlarına sahip olsalar da) üretilen mallarda kullanılan girdilerin önemli bir bölümü yurtiçinden tedarik edilmekte, bu sektörlerle girdi tedarik eden sektörlerin yarattığı katma değer de yurtiçinde kalmakta, sektörel entegrasyonların yüksek düzeyde olması (yüksek teknolojili sektörlerin ekonomide yüksek çoğaltan katsayılarına sahip olmaları) nedeniyle de yüksek teknolojili sektörlerin üretiminin artması ülke ekonomisinde geliri de, istihdamı da, uzmanlaşmayı da arttırmaktadır. Türkiye’de ise yüksek teknolojili sektörlerin üretimi (iç ya da dış talep artışı

neticesinde) artsa dahi, genel olarak ekonomik çoğaltan mekanizması daha düşük olduğundan ülke ekonomisindeki diğer sektörler üzerindeki uyarıcı etkisi daha sınırlı kalmaktadır. Daha yüksek katma değer oranlarına sahip olursa bile, üretim zincirinin tetiklediği toplam katma değer artışı daha düşük düzeyde kalmaktadır. Ayrıca ithal girdi kullanımının yoğunluğu nedeniyle yüksek teknolojlili sektörlerin üretiminin artması neticesinde ithal girdi talebi artmaktadır. Ülkemizdeki yüksek teknolojlili sektörlerle girdi tedarik edecek yerli sektörler yerine, yurtdışında bu üretimi yapan ülkelerin sektörleri gelişmekte, uzmanlaşmakta ve katma değer zincirinin önemli bir bölümü de yurtdışında kalmaktadır. Nihai ürünün yüksek katma değer oranına sahip olması bu nedenle belirleyici değildir, önemli olan nihai ürünün üretilmesi için gerekli mümkün olduğunca çok aşamanın yurtiçinde kalarak, ülkedeki “*yurtiçi katma değer zinciri*”nin oluşmasını sağlamaktır.

Güney Kore hikâyesini bir kez de benden dinleyin diye ısrarcı olmamın temel nedenlerinden birisi de, genel olarak Türkiye ve Güney Kore’nin karşılaştırmalarının dış ticaret verileri ile yapılmasından kaynaklanıyor. Dış ticaret başka bir şeydir, ülkenin üretim yapısı başka bir şey. Bu anlamda ihracatın ithalatı karşılama oranlarına göre yapılan analizlerin de çok sağlıklı olmadığını belirtmeliyim, çünkü orada yapılan şey üretim zincirinin karşılaştırılması, üretimin ithalata bağımlılığının karşılaştırması değil, sektörlerin ihracatı ile ithalatının karşılaştırılması. Türkiye örneğin taşıt araçlarında ithalattan yüksek ihracat yapıyor olabilir, ama bu ülkenin bu sektörde “daha iyi, daha rekabetçi” olduğu anlamını otomatik olarak taşımaz. Önemli olan ihraç ettiğiniz taşıt aracı imalatı için ne kadar ithalat yaptığınızdır ve bu ithalat rakamları da taşıt araçları sektöründe yer almaz, örneğin kullanılan boya için kimyasallar sektöründe, kullanılan elektronik parçalar için elektronik cihazlar sektöründe yer alır. Taşıt aracı ürettiğinizde önemli olan bu sektörün katma değerinin (ya da katma değer oranının) yüksek olması değildir, üretim zincirinin en başından en sonuna kadar kullanılan girdilerin ne kadarının ülke içinde üretilebiliyor, üretim zincirinin beslediği bir katma değer zincirinin ne ölçüde yaratılabiliyor olmasıdır.

Türkiye’nin Güney Kore ile karşılaştırmalı olarak ve Girdi-Çıktı tabloları vasıtasıyla incelediğimiz üretim yapısının 2002 yılına ait olduğu düşünüldüğünde, akla geçen zaman içinde üretim yapısının değişmiş olması olasılığı geliyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sektörlerin GSYİH içindeki paylarında 2011 yılına gelindiğinde belirgin bir farklılık görülmesi de, Girdi-Çıktı analizi ile belirlenen üretim yapısı bir kesit verisidir, ilgili yıl itibarıyla sektörel bazda üretim/talep yapısı bilgilerini içermektedir. Bu nedenle, zaman içinde sektörel gelişmelerin incelenmesinde yarar bulunmaktadır. Bu sayede, 2002 yılı sonrasında

daha yüksek teknolojili sektörlerdeki yatırımların, üretimin, ihracatın payının artması, Türkiye açısından yapısal bir dönüşümün emaresi, umudu olabilecektir.

Bunu görebilmek amacıyla, 2003-2011 dönemi için hem yıllık hem de dönem ortalaması olarak imalat sanayi sektörlerinin yatırımlardan aldıkları pay, üretimden aldıkları pay ve ihracattan aldıkları payları inceleyeceğim.

İlk olarak, imalat sanayiinde daha yüksek teknolojili sektörlerle yönelik bir yatırım hamlesinin olup olmadığını görmemiz lazım. Tablo 6, Girdi-Çıktı tablosunun gösterdiği 2002 yılından sonra, dönem başı kabul ettiğimiz 2003 ve dönem sonunda Güney Kore ile karşılaştırmayı yaptığımız yıl olan 2011 için kesit verisi olarak ve tek bir yıl verisinin sapmalı olabileceği kaygısıyla dönem eğilimini yansıtması için 2003-2011 dönemi yıllık ortalamalar kullanılarak hesaplanan yatırımların sektörel dağılımlarını gösteriyor.

Tablo 6 : İmalat Sanayi Yatırımları İçinde Alt Sektörlerin Payları (%)

Yıllar Sektörler	2003		2011		2003-2011 Ortalama	
	% Pay	Sıra	% Pay	Sıra	% Pay	Sıra
Gıda&İçecek	9.5	3	14.3	2	11.4	3
Tütün	4.0	10	1.1	16	2.1	14
Tekstil	18.7	1	11.0	3	13.5	1
Konfeksiyon	5.4	7	3.6	10	3.8	10
Deri Mamul.	0.5	20	0.7	20	0.6	20
Ağaç&Mantar	1.8	13	2.5	13	1.8	18
Kağıt	1.3	15	1.9	14	2.1	16
Basım&Yayın	5.2	8	1.0	17	1.8	17
Petrol Ürün.	1.0	18	0.8	18	3.2	11
Kimyasal Mad.	6.1	5	6.2	6	6.2	7
Plastik&Kauçuk	18.1	2	5.6	7	7.4	5
Taş&Toprak	5.0	9	9.8	4	8.8	4
Ana Metal	6.1	6	17.8	1	13.2	2
Metal Eşya	2.5	12	4.9	8	4.3	9
Makine ve Teçhizat (*)	3.6	11	6.2	5	5.5	8
Büro Mak, Radyo TV, Tıbbi Aletler (**)	1.3	16	0.7	19	1.1	19
Elektrikli Makine ve Cihazlar (*)	1.3	17	3.1	11	2.6	12
Kara Taşıtları (*)	6.3	4	4.6	9	6.4	6
Diğer Ulaşım Araçları (*)	0.7	19	1.4	15	2.2	13
Mobilya vd	1.6	14	2.8	12	2.1	15
İmalat Sanayi	100.0		100.0		100.0	

Kaynak : TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerinden hesaplanmıştır.

(*) : Orta-Yüksek teknolojili sektörler

(**) : Yüksek teknolojili sektörler

Tablo 6 sonuçlarına göre, toplam imalat sanayi yatırımlarının 2003’de % 13.2’si orta-yüksek ve yüksek teknolojlili sektörlerde gerçekleşirken, 2011 yılında bu pay %16.0’dır. Dönem (2003-2011 dönemi) ortalaması olarak bakıldığında da %17.8 olarak gerçekleşmiştir. Bilgi için belirtmek gerekirse; büro makineleri, bilgi işlem makineleri, tıbbi ve optik cihazlar, radyo TV vb cihazlar üretiminin oluşturduğu yüksek teknoloji içeren sektörlerin toplam imalat sanayi yatırımları içindeki payı ise sadece %1.1’dir.

Dönem ortalaması üzerinden baktığımızda, yatırımlarda en büyük pay tekstil sektörüne yapılmışken (toplam imalat sanayii yatırımlarının %13.5’i), ikinci sırayı %13.2 payla ana metal sanayi, üçüncü sırayı da %11.4 payla gıda ve içecek sanayi almıştır.

Tablo 6’dan dönem içinde orta-yüksek ve yüksek teknolojlili sektörlerdeki yatırımların toplam imalat sanayi yatırımları içindeki payında bir artış görülse de, bunun 2023 hedeflerinin işaret ettiği yüksek teknolojlili sektörlerde hakim role sahip bir Türkiye’nin yaratılması için yeterli olmadığı açık.

Konuya bir kez de imalat sanayiinde yaratılan katma değerın sektörler itibarıyla dağılımı açısından bakmakta da fayda var (Tablo 7). Bu sayede 2002 yılı için Güney Kore ile karşılaştırdığımız Türk imalat sanayiinin üretim yapısını bu kez 2003-2011 yılı verileri kullanarak gerçekleştirebiliriz.

Tablo 7 : İmalat Sanayi Katma Değeri İçinde Alt Sektörlerin Payları (%)

Sektörler	Yıllar	2003		2011		2003-2011 Ortalama	
		% Pay	Sıra	% Pay	Sıra	% Pay	Sıra
Gıda&İçecek		13.1	2	11.4	1	12.2	1
Tütün		1.4	17	0.8	20	1.3	19
Tekstil		13.8	1	9.2	3	10.5	2
Konfeksiyon		9.1	4	7.1	6	7.0	8
Deri Mamul.		1.1	18	0.8	19	1.0	20
Ağaç&Mantar		0.9	20	1.4	17	1.3	18
Kağıt		1.6	16	2.0	14	1.9	15
Basım&Yayın		1.8	15	1.0	18	1.7	16
Petrol Ürün.		2.1	14	2.1	13	2.3	13
Kimyasal Mad.		9.7	3	7.1	7	7.6	6
Plastik&Kauçuk		4.5	9	5.7	10	5.1	9
Taş&Toprak		6.1	8	7.9	5	7.9	5
Ana Metal		7.4	6	9.9	2	8.6	4
Metal Eşya		3.4	10	6.5	9	5.0	10
Makine ve Teçhizat (*)		6.4	7	6.9	8	7.0	7
Büro Mak, Radyo TV, Tıbbi Aletler (**)		2.5	12	1.6	16	2.0	14
Elektrikli Makine ve Cihazlar (*)		2.4	13	5.3	11	4.1	11
Kara Taşıtları (*)		8.5	5	8.5	4	8.7	3
Diğer Ulaşım Araçları (*)		1.0	19	1.6	15	1.6	17
Mobilya vd		3.2	11	3.4	12	3.3	12
İmalat Sanayi		100.0		100.0		100.0	

Kaynak : TÜİK, Yıllık Sanayi ve Hizmet İstatistiklerinden hesaplanmıştır.

(*) : Orta-Yüksek teknolojili sektörler

(**) : Yüksek teknolojili sektörler

Tablo 6 sonuçları yatırımların dağılımını incelediğimiz Tablo 5 sonuçlarından önemli bir farklılık içermiyor. Dönem genelinde bakıldığında; imalat sanayii içinde en büyük katma değere sahip sektörün %12.2'lik payla gıda ve içecek sektörü olduğu, ikinci sırayı %10.5'lik payla tekstil sektörünün ve üçüncü sırayı da %8.7'lik payla kara taşıtları üretimi sektörünün aldığı görülmektedir. Dönem başı ve dönem sonu sıralamalarının karşılaştırılabilmesi için sırasıyla 2003 ve 2011 yılları için sektörlerin imalat sanayii katma değeri içindeki paylarının dağılımına bakıldığında; 2003 yılı için tekstil sektörünün %13.8 ile ilk sırada, %13.1lik payla da gıda ve içecek sektörünün ikinci sırada yer aldığı, üçüncü sırada ise %9.7'lik payla kimyasallar sektörünün yer aldığını görmekteyiz. 2011 yılına gelindiğinde gıda ve tekstil sektörleri bu kez %11.4 ve %9.2 lik paylarla (2003'e göre yer değiştirerek) ilk iki sırayı almakta, üçüncü sırada ise %9.9'luk payla ana metal sanayi bulunmaktadır.

Dolayısıyla, sektörel üretimler açısından bakıldığında da, orta yüksek ve yüksek teknolojili sektörlerde Türk imalat sanayiinde dönemselsel bir sıçrama, önemli bir üretim artışı ve genel olarak söylersek de üretim yapısında belirgin bir değişim görememekteyiz.

Genel bir değerlendirme için imalat sanayi sektörlerinin kriter olarak kullanabilecek göstergelerini kullanarak 2003-2011 dönemi için hazırlanan Tablo 7’de ilk sıralarda ve son sıralarda yer alan sektörler verilmiştir.

Tablo 7: İmalat Sanayi Sektörlerinin Dönemselsel Genel Değerlendirilmesi

Sıralama	Kriter	2003-2011 Dönemi Ortalamasına Göre			
		Üretim Payı	Yatırım Payı	İhracat Payı	İthalat Payı
1. Sıradaki Sektör	Gıda&İçecek	Tekstil	Kara Taşıtları	Kimyasal Mad.	
2. Sıradaki Sektör	Tekstil	Ana Metal	Konfeksiyon	Ana Metal	
3. Sıradaki Sektör	Kara Taşıtları	Gıda&İçecek	Tekstil	Kara Taşıtları	
...	...	...	...	...	
18. Sıradaki Sektör	Ağaç&Mantar	Ağaç&Mantar	Ağaç&Mantar	Ağaç&Mantar	
19. Sıradaki Sektör	Tütün	Büro Mak.&TV&Tıbbi Al.	Tütün	Basım&Yayın	
20. Sıradaki Sektör	Deri Mamulleri	Deri Mamulleri	Basım&Yayın	Tütün	

İmalat sanayi sektörlerinin üretim, yatırım, ihracat ve ithalat paylarına göre hazırlanan Tablo 7, ülkede yatırım, üretim ve ihracatta ağırlıklı olarak tekstil, gıda, kara taşıtları ana metal ve konfeksiyon sektörlerinde yoğunlaştığımızı gösteriyor. Bunlardan orta-yüksek teknoloji grubunda olan kara taşıtları (ki bu sektörün ithalatta da üçüncü sırada olduğunu unutmamak lazım) dışındaki tüm sektörler düşük ya da orta-düşük teknoloji grubunda yer alıyor. Türk imalat sanayinin gelecek dönemdeki ürün dağılımını belirleyecek olan yatırımlarda da, sektörel rekabet/uzmanlaşmanın sağlandığı sektörlerin göstergelerinden olan ihracatta da, üretim dağılımında da yakın geçmiş ve mevcut dönemde yüksek teknoloji sektörlerine yönelimli bir eğilimde/durumda olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak;

“Yüksek katma değer” hedeflenen kalkınmayı sağlamakta belirleyici bir parametre değildir. Katma değer, daha genel olarak bir ticaret kavramıdır. Bu anlamıyla da üretileni (ya da satın alınan) daha yüksek bir fiyatla satmakla ulaşılabilecek bir hedefi göstermektedir. Üretim bazlı bir kalkınma için, katma değer yerine ülke içinde yaratılan katma değer zincirinin daha önemli olduğuna inanıyorum.

Yalnızca dış ticarete rekabet avantajı ve bu anlamda ihracatın belirlediği bir sanayi üretim yapısı, daha genel olarak belirtmek gerekirse piyasalardan gelen sinyaller ve talepler neticesinde Türkiye'nin mevcut üretim yapısı ile orta-yüksek ve yüksek teknolojlili ürünlere yönelik bir imalat sanayi yapısı gerçekleştirmesi ne yazık ki mümkün görülmemektedir.

Türkiye'nin (örneğin) Kore parametrelerini "ortak bir akıl unsuru olarak planlama" kavramına başvurmadan, yalnızca dış ticaretteki gelişmeler, rekabetçilik, genel olarak "piyasaların düzenleyici mekanizmaları" ile yakalaması, üretim yapısını kalıcı ve radikal şekilde değiştirmesi mümkün olmayacaktır. Türkiye için yakın dönem dikkate alınarak incelenen sektörel yatırımların dağılımı ve sektörel üretimlerin dağılımı verileri bu kanaati güçlendirmektedir.

Gelişmekte olan ülke olmak, orta gelir düzeyinde bir ülke olmaya devam etmek, orta düşük/düşük teknolojlili malları üretmeye ve ihraç etmeye devam etmek bir kader değildir. Ancak bunu değiştirmek için "akıl ve bilim bazlı planlama" ile "sektörel ve bölgesel öncelikler/farklılıkları" dikkate alan bir sanayileşme planının hayata geçirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum.

---

^a Kullanılan istatistikler için;

Kore Girdi-Çıktı tablosu : The Bank of Korea Economic Statistics System, <http://ecos.bok.or.kr/>

Türkiye Girdi-Çıktı tablosu : EUROSTAT; <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Türkiye GSYİH dağılımı : TÜİK, www.tuik.gov.tr

^b Sevgili Aykut GÖKER üstadın beni uyardığı bir hususu belirtmeliyim. Teknoloji düzeyi, üretimde kullanılan teknolojiyi kastetmemektedir. Burada, üretilen ürünün yer aldığı teknoloji düzeyi (üretilen ürünün teknolojik bir ürün olup olmadığı) kastedilmektedir.